

A DOMONYI PINCÉK

Szöveg: **Valentinyi Pál**
Fotó: **Földházi Árpád**

Évtizedek óta szinte a településrész hivatalos neve, nincs helyi, aki ne tudná, mit jelöl. Majd nyolcvan évvel ezelőtti, a második világháborúban betöltött fontos szerepe köztudott a környező galgamenti településeken is. Az akkori történések túl- és átélőivel, Jancsi bácsival és Patu bácsival jártunk utána, vajon hogyan váltak tulajdonnévvé, és mit mesélnek a mai kor emberének a domonyi Pincék pincéi.

Olykor még a mindenre felkészített terepjáró autók is elakadnak, ha olyan tájakon kormányozzák őket. Márpedig a Galgamente egyik fontos részét, Domony településközpontját a Domony völgynek nevezett gyönyörű területtel összekötő, leginkább mezőgazdasági célra fenntartott földút csak időjárástól függően járható. Természetesen létezik a Gödöllői-dombság e két szeglete között aszfaltút is, de a célállomásunkként szolgáló pincék kizárólag az előbbin érhetők el. Ezen az úton – melyet a helyiek némi humorral egyszerűen csak sztrádának neveznek – hajtunk az idén nyolcvanéves Valentinyi Pali Patu bácsival (e sorok írójának nagyapjával), akinek minden fánál, napraforgótáblánál és elágazásnál eszébe

jut egy humoros vagy éppen sorsfordító történet, anekdota. Bár eső már napok óta nem esett, néhol az árnyas és emiatt nehezebben száradó részek, néhol a mély homok miatt szenvedve küzd alattunk a járgány.

Ahogy arra másik beszélgetőtársunk, a kilencvenhatodik évében járó, minket otthonában fogadó Roób Jancsi bácsi is emlékeztet, régen sem volt könnyebb bejárni a területet, amikor a távot terepjáró helyett a legjobb esetben is lóval, de gyakrabban gyalog kellett megtenni. És akkor bizony még szó szerint kellett. A század elejétől ugyanis a paraszti Domony termőterületeinek, szőlőinek jelentős része kizárólag így volt elérhető. Sőt, sokan a zöltséget és gyümölcsöt is itt, kezdetleges

„A falu népe más választási lehetőség híján arra jutott, hogy utolsó erőit összeszedve a szülők és nagyszülők által korábban saját kezükkel kivájt pincékbe költözik”

A galgamentieket az 1940-es, Jucsek-féle beszoolgáltatási rendszer is sújtotta, Domonymnak a hadsereg részére tizenegy lováról örökre le kellett mondania. Ráadásul sok domonyi férfi vonult be katonának, akik munkájára így nem számíthatott a falu. Ezek a körülmények tovább nehezítették a környékiek megélhetését

pincékben tárolták. Úti célunk a nevét mégsem ebből az időszakból, hanem a második világháború idején betöltött szerepéről kapta.

A háború okozta nehéz gazdasági helyzet a galgamenti emberek mindennapjait is megkeverte. Az árak emelkedését, az élelmiszer, az iparcikkek és a munkaerő hiányát csak fokozta, hogy az 1944-es esztendő eseményei nem tették lehetővé a mezőgazdasági munkák rendes befejezését sem. Domonyra nézve ez annyit jelentett, hogy a faluban a vetésnek csak nagyjából a felét végezték el, ami nem sok jóval kecsegtetett. Az év őszén aztán a háború pusztító közelségbe került. A szeptember 25-ére virradó éjszaka az evangélikus egyház mindhárom épületét légítámadás érte, később két, éppen Domonyban tartózkodó aszódi római katolikus papot sebzett halálra egy bomba.

„Eredeti foglalkozásom távirász volt. A háború alatt a szülőfalumtól ötven kilométerre voltam beosztva éjszakai és nappali szolgálatba, így amikor jött a légvédelmi jelzés, rajtunk keresztül riasztották az országot. Sohasem felejttem el, ez volt a riadójel: L, V, L, V, ezeket én továbbítottam – emlékezik vissza Jancsi bácsi. – Amikor jött a front, egyik délután megtámadtak minket, és az állomást is lekasabolták kéttörzsű vadászgépekkel. Ráadásul a németek visszavonulása idején a galgamentieknek katonai parancsra lövészárkokat, csapdákat kellett ásniuk. Ekkor vált egyértelművé minden domonymnak, nekem is, hogy a kis közösségünk szintjén is valahogyan fel kell készülnünk az otthoniak megvédésére. Senki nem tudhatta ugyanis előre, mekkora veszéllyel nézünk szembe.”

A falu népe más választási lehetőség híján arra jutott, hogy utolsó erőit összeszedve a szülők és nagyszülők által korábban saját kezükkel kivájt pincékbe költözik, azt kibővítve védi meg a családokat az esetleges bombázásoktól. Akiknek nem volt ilyen menedékük, 1944. október közepétől szorgos munkával, mások életmentő segítségével készítettek maguknak új helyiségeket a többieké mellett. Ezek a nagyjából öt méter hosszú és a legtágasabb pontjukon is csupán másfél-két méter széles üregek váltak aztán egész családok átmeneti otthonává. Az erdő közepén, lakott területtől távol eső, repülőgépből észrevehetetlen pincesor kiváló bújóhelynek tűnt és végül bizonyult annak ellenére, hogy a minden kényelmet nélkülöző üregekben valóban csak a túlélés lehetett a cél.

A Vörös Hadsereg csapatai 1944. december 5-én léptek be a Galga völgyébe, amelynek területét tankcsapdák, lövészárkok, aknamezők szabdalják.

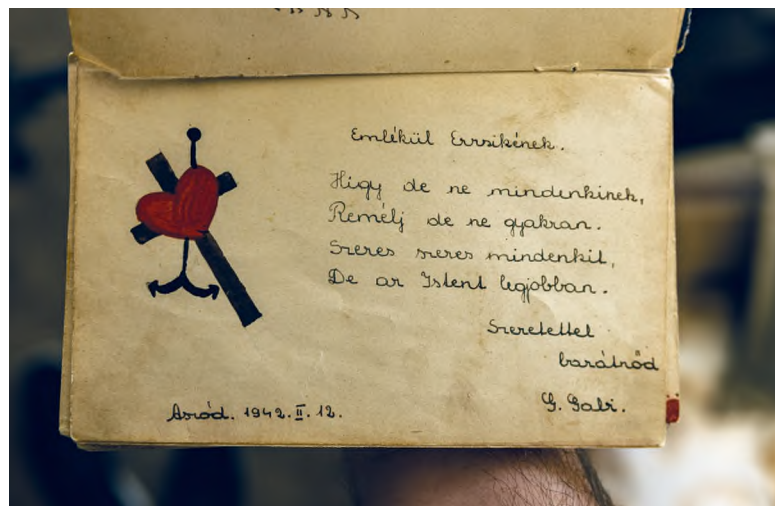
Miután Valentinyi Pali, Patu bácsi a pincékhez kalauzol minket, Roób Jancsi bácsi az otthonában, régi képeket és iratokat fellapozva mesél a második világháborús eseményekről

Aszód, Domony és Iklad végül nem esett a szovjet csapatok támadási sávjába, így ezeket a falvakat elkerülték a súlyos véráldozatokat követelő utcai harcok. A domonyi pincékre november közepétől a front elvonulásáig, december 9-éig volt szükség. A falu ekkor került a szovjetek kezére.

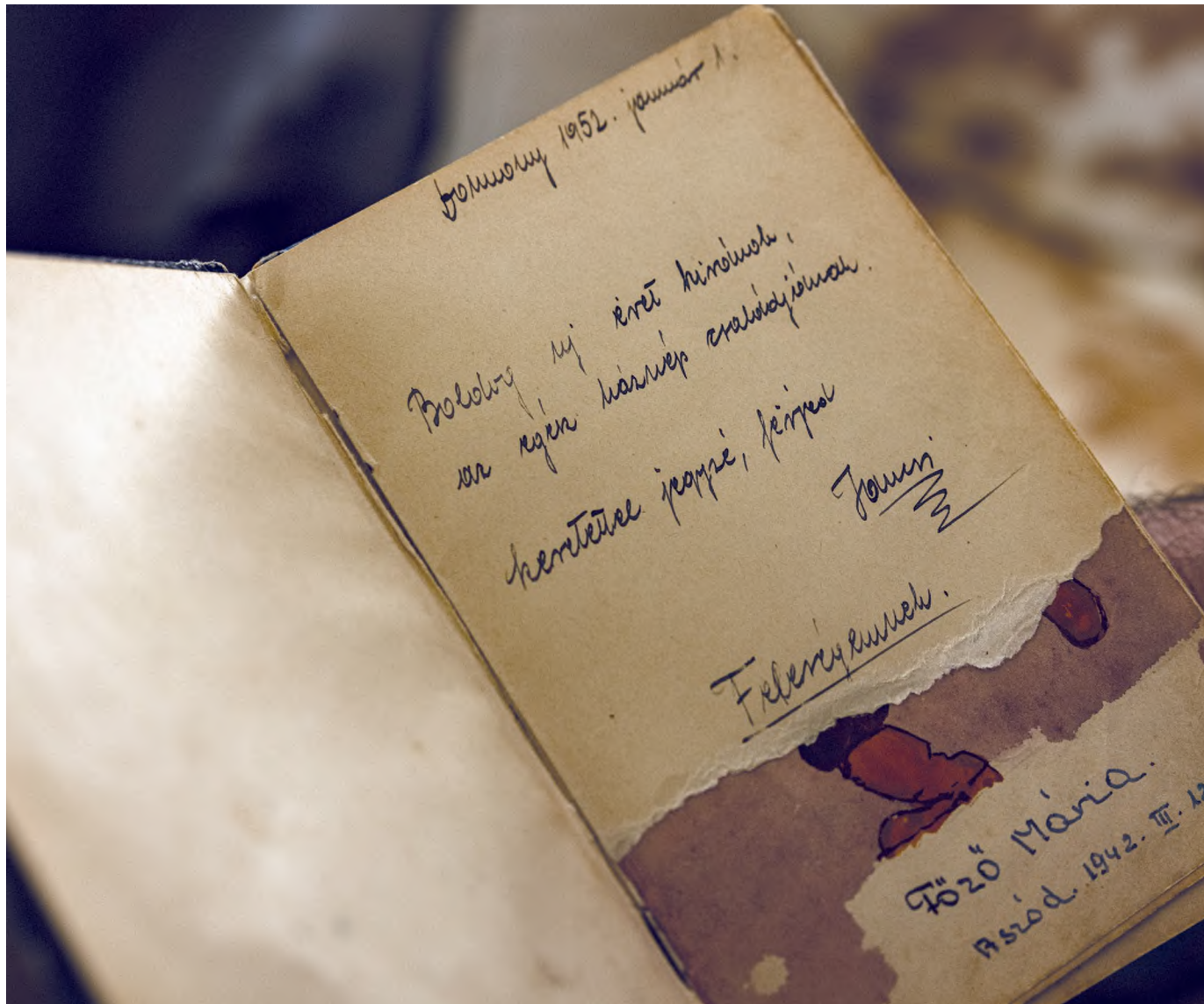
Az erre a téli napra virradó éjszaka kétségtelenül kiemelt helyen szerepel Domony történetében. Jancsi bácsi személyes élménye hűen tükrözi a pattanásig feszült pillanatot. Ahogy meséli, a Pincéktől többé-kevésbé biztonságosan elérhető távolságban csak egyetlen kút volt, az Öreghegynek nevezett falurészen. Páran éppen oda osontak az éj leple alatt, amikor vérfagyasztó helyzetben találták magukat.

„Egyszer csak valaki fellőtt mellettünk egy jelzőrakétát. A lövedék szétfoszlott a levegőben, és hatalmas, zöld színű nappali fényességet okozott. Pillanatok alatt kiderült számunkra, hogy ekkor már ott voltak a német katonák a kanyarban, vonultak vissza épp Gödöllő irányába.” Mint mondja, azon még mindig csodálkozik, hogy volt bátorságuk ahhoz, hogy fellőjenek egy rakétát. „Ha orosz katonák lettünk volna, akkor mit csinálnak?” – teszi fel a kérdést Jancsi bácsi. Persze egyúttal örül is annak, hogy így alakult, nem másképp: „Ha véletlenül elkezdenek tüzelni, mert azt hiszik ránk, hogy oroszok vagyunk, akkor végünk.” Ha szomjas az ember és a családja, akkor ilyen, sosem látott

égi jelenség sem ijeszti el, így folytatták útjukat. A német katonák – akik mellett elhaladtak – nem is szóltak hozzájuk, hanem meglepetten tudomásul vették, hogy márpedig nekik arra vezet az útjuk.

Az utolsó német és az első szovjet katonával való találkozás között egyetlen éjszaka telt el, utóbbiak másnap már a településen voltak. „A bevonulás hírére többen lemerészkedtünk a faluba, ahol összetalálkoztunk egy orosz katonával. Elsőre nehezen hitte el, amikor mi azt mondtuk neki, fent lakunk a pincében. Nagy bátorság, hogy egyetlen oroszként – persze kezében kézigránáttal – feljött hozzánk, hogy megbizonyosodjon róla, igazat mondtunk, és nem ellenségek, hanem egyszerű helyi emberek vagyunk” – idézi fel Jancsi bácsi.

Patu bácsit más életkorban érte az átmeneti „otthon” időszaka. Mint meséli, kisgyermekként mindez egyszerre idegen, mégis érdekes élmény volt. Háromévesen még minden izgalmas, így egy ilyen pincében élni is az volt. Az időszak esős, de enyhe volt, így napközben lehetett játszani, bár a kényelem és a gyermeki önfeledtség nem voltak értelmezhető fogalmak ezekben a hetekben. Arra persze már csak később, elmesélések alapján emlékezett vissza, hogy a rá és a vele egykorúakra vonatkozó leggyakoribb mondat ez volt: „Adj már valamit, bármit enni annak a gyerekeknek, hogy ne sírjon annyira az éhségtől!”

Azt Jancsi bácsi és Patu bácsi is megerősíti: érthette bármilyen megpróbáltatás a helyieket, ők, a domonyiak soha nem akartak a nagyvárosba menni. Az ő korosztályuk itt maradt, és innen járt dolgozni akár Budapestre is. Ahogyan Jancsi bácsi mondja, neki ez a hazája, itt van az élete. A galgamentiek életöztönét, a kitartás természetességét jól jellemzi, hogy a maga majd száz évével még

hozzáteszi: a következő időszakban sem tervezi az elköltözést.

A Pincék pincéit, ahol egykor mi is sokat játszottunk kisiskolás barátainkkal, mára belepte a por és a bejáratuk feletti erdőből lezúduló föld és falevél, ám a természet állította falak mögött még mindig ott lapulnak azok a helyiségek, amelyek minden szépség és elegancia nélkül is segítettek abban, hogy a domonyi családok akár örökké domonyi családok maradhassanak. Az egyik épen maradt üreg bejáratánál állva Patu bácsi a visszaemlékezéstől elérzékenyülve csak annyit mond: jó lenne mindenkinek úgy élnie, hogy erre a helyre lakóhelyként már soha többé ne legyen szükség. Ezek után minden szó nélkül zötykölődünk vissza együtt a faluba, és integetünk autónkból a pincékben egykor meghúzódó emberek leszármazottainak. ■